



Instytut
Biologii
Uniwersytet Pomorski w Słupsku



Uniwersytet
Pomorski
w Słupsku



UNIVERSITY
of LIFE SCIENCES
in Lublin



**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ АГРАРНИХ НАУК
ІНСТИТУТ СВИНАРСТВА І АГРОПРОМИСЛОВОГО ВИРОБНИЦТВА
INSTYTUT BIOLOGII, UNIWERSYTET POMORSKI W SŁUPSKU
UNIWERSYTET PRZYRODNICZY W LUBLINIE
SWEDISH UNIVERSITY OF AGRICULTURAL SCIENCES**

95 **РОКІВ**

**Збірник матеріалів Міжнародної
науково-практичної конференції**

«СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКА ОСВІТА ТА НАУКА УКРАЇНИ: ІСТОРІЯ, МІСІЯ ТА ВІЗІЯ»

**присвячений ювілейним датам від дня заснування
Полтавського товариства сільського господарства (160-річчя),
Полтавської сільськогосподарської дослідної станції (115-річчя)
та Інституту свинарства і агропромислового виробництва НААН (95-річчя)**



**Полтава
2025**

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ АГРАРНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ СВИНАРСТВА І АГРОПРОМИСЛОВОГО ВИРОБНИЦТВА
ІНСТИТУТ БІОЛОГІЇ, ПОМОРСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ У СЛУПСЬКУ
ПРИРОДНИЧИЙ УНІВЕРСИТЕТ У ЛЮБЛІНІ
ШВЕДСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ НАУК

Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції

«СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКА ОСВІТА ТА НАУКА УКРАЇНИ: ІСТОРІЯ, МІСІЯ ТА ВІЗІЯ»

*(присвячений ювілейним датам від дня заснування
Полтавського товариства сільського господарства (160-річчя),
Полтавської сільськогосподарської дослідної станції (115-річчя) та
Інституту свинарства і агропромислового виробництва НААН (95-річчя))*

NATIONAL ACADEMY OF AGRARIAN SCIENCES OF UKRAINE
INSTITUTE OF PIG BREEDING AND AGROINDUSTRIAL PRODUCTION
INSTYTUT BIOLOGII, UNIWERSYTET POMORSKI W SLUPSKU
UNIWERSYTET PRZYRODNICZY W LUBLINIE
SWEDISH UNIVERSITY OF AGRICULTURAL SCIENCES

Collection of Materials of the International Scientific and Practical Conference

«AGRICULTURAL EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE: HISTORY, MISSION AND VISION»

*(dedicated to the anniversary dates of the founding of the
Poltava Agricultural Society (160th anniversary),
Poltava Agricultural Research Station (115th anniversary)
and the Institute of Pig Breeding and Agroindustrial Production of the NAAS
(95th anniversary))*

Полтава
2025

**Є. П. СТЕКЛЕНЬОВ (1926-2019) – ТАЛАНОВИТИЙ ТА ЗНАКОВИЙ
ПРЕДСТАВНИК НАУКОВОЇ ШКОЛИ АКАДЕМІКА
О. В. КВАСНИЦЬКОГО**

В. М. Самородов¹, О. О. Шиян²

¹Полтавський державний аграрний університет (м. Полтава, Україна)

²Полтавський краєзнавчий музей імені Василя Кричевського
(м. Полтава, Україна)

**Ye. P. STEKLENIOV (1926-2019) – A TALENTED AND NOTABLE
REPRESENTATIVE OF THE SCIENTIFIC SCHOOL OF
ACADEMICIAN**

O. V. KVASNYTSKY

V. M. Samorodov¹, O. O. Shyian²

¹ Poltava State Agrarian University (Poltava, Ukraine)

²Poltava Museum of Local Lore named after Vasyl Krychevsky
(Poltava, Ukraine)

Загальновідомо, що найбільших інтелектуальних успіхів досягає та дослідна установа або виш, у стінах якого сформовані потужні наукові школи. Інститут свинарства і агропромислового виробництва НААН не являється винятком із цієї закономірності. Про це свідчать 95 років його історичної ходи. За зазначений період тут стараннями багатьох співробітників сформовані наукові школи. Найбільш чисельна та знана із них організована академіком АН УРСР О. В. Квасницьким. Вона має високий авторитет у галузі фізіології свиней та надто – їх репродуктивної здатності. Це красномовно засвідчило святкування на початку 2025 року 125-річчя від дня народження Олексія Володимировича [2]. На усіх наукових конференціях, круглих столах та виставках із цього приводу підкреслювалося, що його школа є джерелом величезного наукового потенціалу за значущістю отриманих результатів, визначається висотою кваліфікацією її представників. Багато з них могли самостійно вирішувати фундаментальні проблеми, до яких їх свого часу залучив О. В. Квасницький, і таким чином робити значний внесок у науковий прогрес [2].

Одним із знакових представників цієї школи являється всесвітньознаний дослідник у галузі фізіології диких та свійських тварин і віддаленої гібридизації доктор біологічних наук, професор Євген Петрович Стекленьов (1926-2019), якому в наступному 1926 році має виповнитися 100 років від дня народження [1]. Раніше вважалося, що він народився 7 листопада 1930 року в м. Полтава в сім'ї службовця. Нові факти його біографії досить недавно ввела в біобіографістику співробітниця біосферного заповідника «Асканія-Нова» імені Ф. Е. Фальц-Фейна НААН Н. І. Ясинецька [4]. І хоч вона не зіслалася на джерела наведеної неї цікавої і важливої інформації, почнемо реконструкцію біографії Є. П. Стекленьова саме з них [4].

Зазначимо, що Євген Петрович Стекленьов, насправді Степан Олексійович Браницький, народився 20.08.1926 року в селі Скварява на Львівщині (нині це Золочівська територіальна громада Золочівського району Львівської області) у сім'ї селян. Згодом він навчався в Золочівській гімназії, після закінчення якої вступив до Львівського медичного інституту, в якому провчився лише один рік.

Через те, що старший брат Степана був бійцем Української Повстанської Армії родина Браницьких переховувалася, та стався дивний випадок. Степана врятувала росіянка, яка дала йому документи, сина її чоловіка. З ними, і відповідно з новим прізвищем він переїхав до Полтави [1].

І ось відтоді починається нове життя Степана Олексійовича Браницького, але вже як Євгена Петровича Стекленьова [1]. Найбільш повну інформацію про його перебування в Полтаві автори отримали з особової справи студента зоотехнічного факультету Полтавського сільськогосподарського інституту Євгена Петровича Стекленьова за період від 1 вересня 1948 р. до 1 квітня 1953 р. [1]. Відмітимо, що на 46 аркушах поживклого паперу збереглося багато цікавих фактів.

Перш за все, автобіографія написана українською мовою, що було зовсім не типово для тих часів. У ній Євген повідомляє про своє народження 7.11.1930 р. у Полтаві, а також про те, що в 1938 р. він пішов до школи. Його батько працював в органах НКВД Західно-Сибірського краю, пізніше в Червоній Армії як технік-інтендант, а в 1941 р. він загинув. У подальшому на фронті опинилася й мати Євгена лікар за фахом, вона «працювала на залізниці, в органах НКВД Наримського краю...», а від 1939 р. була в лавах Червоної Армії [1]. Далі читаємо, що «...в зв'язку з виїздом матері на війну [його було] віддано до дитячого будинку». У кінці Євген зазначив, що там він пробув до 1947 р., звідки мати його забрала [1]. Вчився він при дитячому будинку в 9-ій школі міста Львова та працював у селян [1].

Про те, як Євген Стекленьов у 1947 р. знову опинився в Полтаві автобіографія інформації не наводить. Відомо лише про те, що у 1947 р. він навчався у Полтавській середній школі № 1 робітничої молоді (нині у цьому будинку знаходиться Полтавський міський багатопрофільний лицей № 1 імені І. П. Котляревського) його Євген закінчив 27 липня 1948 р. Отриманий при цьому Атестат зрілості засвідчив, що він був дуже здібним учнем, адже із 75% предметів мав відмінні оцінки, а лише з алгебри, тригонометрії та російської мови у нього були четвірки [1].

З таким прекрасним атестатом можна було вступати до будь якого вишу, але Євген чомусь обрав зоотехнічний факультет Полтавського сільськогосподарського інституту (нині Полтавський державний аграрний університет). І вже 1 вересня 1948 р. став студентом. У ті часті навчання було платним, але Євген «як син інваліда Вітчизняної війни» вчився безкоштовно [1]. Вже з першого курсу він показав свою целеспрямованість у навчанні, здатність наполегливо оволодівати знаннями. З усіх предметів мав

лише відмінні оцінки. Цим самим він здобув величезний авторитет у викладачів, а також повагу в однокурсників. Євген багато працював самотійно у бібліотеках. І не лише в інститутській, а і у центральній міській м. Полтави. Що ж до останньої, то він був змушений отримати для цього спеціальне клопотання дирекції інституту [1]. Хворий на сухоти, Євген Стекленьов багато разів виїздив на санаторне лікування. У зв'язку з цим, він був змушений достроково, самотужки готуватися до іспитів та заліків, і він при цьому отримував найвищі оцінки, дивуючи викладачів логікою та послідовністю відповідей.

Але найбільшою насолодою для Євгена була робота у науковому студентському гуртку, що діяв при кафедрі фізіології сільськогосподарських тварин. Його інтелектуальним організатором був очільник кафедри професор О. В. Квасницький, а активним керівником, його перша аспірантка – Муза Миколаївна Маньковська, яка від 1948 р. почала працювати в інституті. Під її керівництвом гуртківці вчилися робити операції на собаках, проводити чисельні досліди по вивченню морфологічних особливостей статевих клітин сільськогосподарських тварин. На той час об'єктом досліджень студентів були різні тварини. Все це, безумовно, професійно збагатило здібного та допитливого студента Євгена Стекленьова [3]. На підтвердження цього, наведемо красномовний вчинок, який він вчинив багато років потому, ставши вже знаним науковцем. Свою першу монографію з віддаленої гібридизації тварин, яка у 2001 р. побачила світ у столичному видавництві «Аграрна наука» Євген Петрович видав зі словами «Світлій пам'яті моїх учителів – академіка О. В. Квасницького і доцента М. М. Маньковської присвячується». Це найкраще свідчення прояву шани до своїх наставників будь якого дослідника, який пройшов справжню наукову школу, як бачимо, Є. П. Стекленьов не став винятком цієї закономірності. Тож не дарма, даючи йому характеристику, директор інституту доцент П. Н. Ванцак зазначав у ній, що Євген не лише здібний студент, а і активний член низки гуртків «у яких він з успіхом працює протягом п'яти років ...», крім цього, він був членом Ради студентського наукового товариства, редактором бюлетеня «За оволодіння наукою» [1].

Коли наприкінці літа 1950 р. професор О. В. Квасницький приїхав до Всесоюзного НДІ гібридизації і акліматизації тварин імені М. Ф. Іванова «Асканія-Нова» для постановки експериментів, то він узяв з собою досвідчених викладачів А. Г. Баранова, М. М. Маньковську, лаборанта Н.Ф. Сахненко, а також студента Є. П. Стекленьова. Разом із ними працював місцевий співробітник І. Д. Козлов. Усі вони взяли участь в здійсненні великомасштабного експерименту із трансплантації овець. У досліді були використані контрастні ознаки з фенотипу і продуктивності тварини. За його наслідками вперше в колишньому СРСР було отримано 30 ягнят-трансплантантів.

Тож не дарма, після закінчення 30 березня 1953 р. Полтавського сільськогосподарського інституту Є. П. Стекленьова було рекомендовано до вступу в аспірантуру. Євген обрав для цього Московський пушно-хутровий інститут. Вже в серпні він мав скласти там вступний іспит [1]. Та, мабуть, це не відбулося. Ось як про це згадував Є. П. Стекленьов «...коли я після закінчення інституту, одержав призначення в «Асканію-Нову» Олексій Володимирович [Квасницький] порадив мені спочатку обрати темою кандидатської дисертації дослідження морфології статевих клітин і фізіологічних особливостей репродукції овець, а надалі розширити пошук того ж плану на різноманітні види свійських і диких тварин, що мешкають на території заповідника» [3]. Цю пораду свого видатного наставника О. В. Квасницького Євген Петрович почав виконувати від 1953 року. Саме тоді він став працювати в інституціях, пов'язаних із знаменитим Біосферним заповідником «Асканія-Нова», яким віддав більш як 60 років життя та інтелекту [4]. Тут він пройшов шлях від аспіранта до доктора біологічних наук (1973), професора-генетика (2001), а головно – послідовника настанов свого учителя академіка О. В. Квасницького з питань вивчення властивостей диких тварин у зв'язку з їх акліматизацією і domestикацією [4]. Олексій Володимирович був науковим керівником його докторської дисертації.

Список використаних джерел

1. Архів Полтавського державного аграрного університету (ПДАУ), особова справа Стекленьова Євгена Петровича (1948-1953). 46 с.
2. Актуальні питання фізіології продуктивності сільськогосподарських тварин : Міжнародна науково-практична конференція присвячена 125-річчю від дня народження академіка Олексія Володимировича Квасницького 24, 25 лютого 2025 року м. Полтава. Полтава: ПДАУ, 2025. 140 с.
3. Стекленьов Є. П. Особливості розмноження диких тварин у зв'язку з їх акліматизацією та віддаленою гібридизацією. *Вісник Полтавського державного сільськогосподарського інституту*. 2000. № 1. С. 54-56.
4. Ясинецька Н. Євген Стекленьов – знаний фахівець в галузі віддаленої гібридизації і фізіології відтворення тварин. *Novitates Theriologica*. 2022. № 4. С. 320-322.

**БРАТИ ФЕДІР І ГРИГОРІЙ ПОМАЛЕНЬКІ – РОЗБУДОВНИКИ
АГРАРНОЇ НАУКИ ТА ЖЕРТВИ ТОТАЛІТАРНОГО РЕЖИМУ**

В. М. Самородов¹, Н. В. Кузьменко², В. М. Усенко²

¹Полтавський державний аграрний університет (м. Полтава, Україна)

²Полтавський краєзнавчий музей імені Василя Кричевського
(м. Полтава, Україна)

**BROTHERS FEDIR AND HRYGORY POMALENKY – DEVELOPERS
OF AGRARIAN SCIENCE AND VICTIMS OF THE
TOTALITARIAN REGIME**

V. M. Samorodov¹, N. V. Kuzmenko², V. M. Usenko²

¹Poltava State Agrarian University (Poltava, Ukraine)

²The Vasyl Krychevsky Poltava Local Lore Museum (Poltava, Ukraine)

Долі розбудовників вітчизняної аграрної науки Федора і Григорія Помаленьких, без перебільшення, заслуговують на своє висвітлення. Адже життєві шляхи братів тісно переплітаються із знаковими подіями, що відбувалися в житті України першої половини ХХ століття, зокрема в її сільськогосподарській освіті та науці. Основою для цього дослідження стали матеріали кримінальних справ на Ф. і Г. Помаленьких, що нині зберігаються в архіві Управління СБУ в Полтавській області та *Державному архіві Кіровоградської області*. Документи, які знаходяться в них (*анкети, характеристики, довідки, протоколи допитів тощо*), дають можливість детально висвітлити ключові моменти біографій обох братів, що раніше майже не були відомі історикам аграрної освіти і науки України.

Старший брат Федір Григорович Помаленький народився 15 лютого 1894 р. в містечку Миропілля – волосному центрі Суджанського повіту Курської губернії (тепер село Сумського району та області). За іншими даними, місцем його народження є село Студенок цього ж повіту та губернії, що згодом увійшло до складу Миропілля. Зазначимо, що сім'я Помаленьких була досить заможною. Її глава Григорій Помаленький мав близько 50 га власної землі та лісових масивів, займався закупкою і збутом великих партій лісу та худоби.

У Миропіллі Федір закінчив чотирикласну народну школу і двокласну міську школу. Із 1908 до 1914 р. він навчався в Деркачівській середній сільськогосподарській школі на Харківщині, а потім вступив до сільськогосподарської академії імені К. А. Тимірязєва в Москві. Тут паралельно з навчанням Федір Григорович займався політичною діяльністю, зокрема був секретарем Московського комітету партії соціалістів-революціонерів (есерів). Після Лютневої революції 1917 р., будучи студентом третього курсу, він залишив академію й повернувся на батьківщину. Причиною цього стала спеціальна постанова Московської групи есерів про виїзд членів партії на роботу в Україну.

Після повернення Ф. Г. Помаленький за направленням повітвиконкому недовгий час працював дільничним агрономом у Миропіллі, а згодом – головою повітового земельного комітету в Суджі. У вересні 1917 р. з метою активізації своєї партійної діяльності Федір Григорович виїхав до Києва, де в той час перебували добре знайомі йому по Москві есери – Полоз, Ткаль, Приходько, Механіченко. Тут він кілька місяців пропрацював статистиком у Генеральному Секретаріаті із земельних справ.

На початку 1918 р. Ф. Г. Помаленький переїхав до Житомира, де обійняв посаду заступника голови Волинського губернського земельного комітету. З приходом до влади гетьмана П. Скоропадського перейшов на нелегальне становище. Удвох з есеркою Тищенкою вони об'їхали всі повітові партійні осередки губернії, яким передали завдання про продовження боротьби проти гетьмана. Після цього Федір Петрович вирушив до Києва, де взяв участь у нараді групи лівих есерів (боротьбистів), що перебувала на нелегальному становищі. На ній було розглянуто питання про остаточний розрив із правими есерами та організацію Української комуністичної партії (боротьбистів), обрано її Центральний комітет, до складу якого ввійшли Полоз, Механіченко, Заливчий, Еллан-Блакитний, Приходько і Лашевич.

Невдовзі після наради Ф. Г. Помаленький був призначений емісаром Київського губернського партійного комітету та отримав від ЦК УКП(б) доручення щодо остаточного оформлення боротьбистських осередків на місцях і їх підготовки до боротьби з гетьманським режимом. На виборах партійних органів, що відбулися незабаром, його також обрали членом трійки та секретарем губернського комітету. В 1919 р. Федора Григоровича як підпільного працівника було заарештовано денікінськими властями. Близько двох місяців він провів у в'язниці, а після звільнення був направлений до Харкова як емісар Харківського губернського партійного комітету для виконання спеціальної постанови ЦК УКП(б) про єдину тактику боротьби боротьбистів та більшовиків проти Денікіна. Тут Ф. Г. Помаленький перебував до кінця 1919 р., коли денікінців було вигнано з України.

У березні 1920 р. Федір Григорович був учасником V-го з'їзду УКП(б), на якому було ухвалено рішення про ліквідацію боротьбистської організації та злиття її з Комуністичною партією (більшовиків) України й обрано 20 делегатів (у тому числі і Ф. Г. Помаленького) на IV-ту Всеукраїнську конференцію КП(б)У. Відразу після конференції ЦК КП(б)У направив його у складі трійки до Житомира із завданням провести ліквідацію колишніх боротьбистських осередків на території Волинської губернії. Однак це доручення трійці виконати не вдалося через наступ об'єднаних польсько-українських збройних сил, які 25 квітня 1920 р. форсували р. Збруч, а наступного дня зайняли Житомир і Коростень.

У травні 1920 р. згідно з рішенням Житомирського комітету КП(б)У Федір Григорович перейшов на роботу в Червону армію, де до листопада

служив на посаді інструктора політвідділу 6-ї армії. В листопаді він прибув до Харкова для участі в V-й конференції КП(б)У, після чого був направлений на роботу в Донбас. Тут Ф. Г. Помаленький до грудня 1922 р. працював завідуючим Дебальцевським повітовим земельним відділом, а з січня наступного року – інспектором повітової профосвіти та політруком сільськогосподарського технікуму в Луганську.

У липні 1925 р. Федір Григорович був відкликаний із Донбасу для роботи в Наркоматі земельних справ УСРР, де почергово обіймав посади заступника голови Сільськогосподарського наукового комітету, завідуючого відділом регулювання земельних відносин та заступника голови особливої колегії вищого контролю в земельних спорах. Із липня 1928 р. він працював керуючим справами Полтавського політехнікуму, згодом викладачем загального хліборобства й директором Полтавського сільськогосподарського інституту, а після реорганізації закладу в жовтні 1930 р. – директором Полтавського інституту свинарства (так зазначено в матеріалах кримінальної справи, насправді – Полтавського зоотехнічного інституту. – Авт.). Був звільнений із роботи Полтавським окружним комітетом КП(б)У в січні 1931 р. за ряд недоліків. Після арешту Федора Григоровича органами НКВС у 1938 р. його діяльність на посаді директора інституту була кваліфікована як «шкідницька». Так, у постанові прокуратури Кіровоградської області, датованій 29 вересня 1939 р., зазначалося: «Працюючи в 1928–30 рр. директором Полтавського сільськогосподарського інституту, [Помаленький] брав під свій захист ряд осіб, які проводили в інституті шкідницькі теорії, про яких не раз місцевими організаціями ставилося питання про зняття їх з роботи. Крім того, Помаленький зі шкідницькою метою знищив при інституті польове господарство, що ускладнило підготовку кадрів інституту».

У лютому 1931 р. Ф. Г. Помаленький був призначений директором Українського інституту рослинництва в Харкові та очільником низки структур при ньому: Комісії із вивчення сортових ресурсів України, Всеукраїнської бригади з питань підвищення урожайності сільськогосподарських культур тощо. На посаді директора інституту він, виконуючи розпорядження заступника наркома земельних справ УСРР Сідерського, здійснив злиття Одеської селекційної дослідної станції з очолюваним закладом, що пізніше також було розцінене слідчими органами як «шкідництво».

Із вересня 1932 р. Федір Григорович обіймав посаду заступника керівника сектору кадрів Всеукраїнської Академії сільськогосподарських наук, а з лютого 1933 до квітня 1934 р. очолював Українську науково-дослідну станцію городнього господарства в м. Носівка Чернігівської області. У травні 1934 р. Ф. Г. Помаленького було призначено агрономом-інспектором зернового управління Наркомату земельних справ УСРР, у лютому наступного року – старшим агрономом Хорошанської МТС Сергівського району (Донбас), де він пропрацював до серпня 1936 р. Про

його діяльність на останній посаді в постанові прокуратури Кіровоградської області від 29.09.1939 р. зазначено наступне: «У 1936 р., працюючи старшим агрономом у Хорошанській МТС, [Помаленький] зі шкідницькою метою давав розпорядження колгоспам на проведення дрібної оранки в 15–16 см всупереч директивним вимогам партії та уряду проводити оранку не менше 18–20 см. Такої дрібної оранки в колгоспах було проведено до 1000 га».

Із березня 1937 р. Федір Григорович проживав у с. Куцеволівка Онуфріївського району Кіровоградської області та працював дільничним агрономом Млинківської МТС. 11 січня 1938 р. його було заарештовано Онуфріївським райвідділом НКВС за звинуваченням у скоєнні злочинів, передбачених ст. 54-10 ч. 1 Кримінального кодексу УСРР, які полягали в тому, що Ф. Г. Помаленький «у минулому був членом партії «боротьбистів», проліз у партію КП(б)У, з КП(б)У виключений, працюючи в земельних органах, проводив контрреволюційну діяльність». Невдовзі після арешту у Федора Григоровича стали проявлятися ознаки психічного захворювання і його направили на лікування в Полтавську психлікарню, де він перебував до червня 1938 р., після чого утримувався у в'язниці. Проведена 26 серпня 1939 р. медична експертиза встановила, що Ф. Г. Помаленький хронічно хворий на шизофренію. Також слідчими органами було з'ясовано, що раніше він неодноразово лікувався в психіатричних лікарнях – Харківській (1934 р., 1937 р.), Херсонській (1934 р.) та Сталінській (1936 р.).

У зв'язку з цим 9 вересня 1939 р. кримінальну справу було припинено, а її матеріали направлено на розгляд судової інстанції. Згідно з постановою судової колегії по кримінальних справах Кіровоградського обласного суду від 11.10.1939 р. Федора Григоровича направили до Одеської психлікарні для лікування в закритому відділі. Після лікування судова колегія 25 січня 1940 р. постановила звільнити Ф. Г. Помаленького з-під варти й передати його під опіку доньки Зінаїди. Оскільки вжитими заходами розшукати доньку не вдалося, відповідно до постанови Кіровоградського обласного суду від 08.02.1940 р. Федора Григоровича було поміщено в Херсонську психіатричну лікарню для лікування до одужання. Подальша його доля залишається невідомою.

Молодший брат Григорій Григорович Помаленький народився в містечку Миропілля 13 квітня 1896 р. В місцевій школі він отримав початкову освіту, потім навчався в двокласному зразковому училищі, звідкіль перейшов до Дмитріївського реального училища, яке закінчив у 1915 р. Тоді ж вступив до Московського сільськогосподарського інституту, але навчався там лише один рік.

Продовження навчання довелось відкласти через матеріальну скруту. Г. Г. Помаленький змушений був піти працювати нівелювальником у гідротехнічний загін Холмсько-Волинського управління землеробства і державного майна. Восени 1916 р. загін перейшов у підпорядкування військового командування Південно-Західного фронту, а його співробітники

стали військовослужбовцями. У січні 1918 р., перед закриттям фронту, Григорій Григорович залишив службу в загоні й переїхав до Києва, де до початку квітня працював учителем початкової школи при Фребелівському педагогічному інституті.

Потому у зв'язку із загостренням соціально-політичної ситуації на вимогу брата Федора Г. Г. Помаленький переїхав до Харкова. Тут він до 1 вересня 1919 р. працював учителем природознавства у вищому початковому училищі. Був випадково заарештований денікінською контррозвідкою за підозрою в українському націоналізмі й перебував 12 днів під арештом.

Після встановлення радянської влади Григорій Григорович вирішив продовжити здобувати вищу освіту в Харківському сільськогосподарському інституті, який закінчив весною 1923 р., одночасно викладаючи природознавство на педагогічних курсах (у педагогічному технікумі). З метою підвищення кваліфікації він також пройшов курс навчання на дворічних вищих курсах дослідної справи при Харківській обласній сільськогосподарській дослідній станції, які закінчив у 1925 р.

Після здобуття вищої освіти Г. Г. Помаленький поринув у наукову діяльність. Її він розпочав із досить високої посади вченого секретаря Сільськогосподарського наукового комітету Наркомзему УСРР, яку обіймав із вересня 1924 до січня 1926 р. Окрім того, ще під час навчання на курсах дослідної справи Григорій Григорович спільно з молодими агрономами О. Синявським та І. Кононівим почав видавати журнал «Листок дослідника», який у 1924 р. був перейменований на «Молодий дослідник». За їх редакцією побачили світ 4 номери журналу, але широкої підтримки він не отримав. Згодом Г. Г. Помаленький із жалем констатував, що молодь не спішила співпрацювати з виданням, а старше покоління агрономів взагалі відвернулися від нього.

Подальша науково-педагогічна діяльність молодого вченого була пов'язана з Харківськими вищими сільськогосподарськими профілю. Так, у січні 1926 р. Григорій Григорович був призначений викладачем курсу землеробства Харківського зоотехнічного інституту. Згодом він перейшов на роботу до Українського інституту прикладної ботаніки, де до кінця 1931 р. обіймав посаду завідувача секцією наркотичних рослин. Після його реорганізації в Інститут соціалістичного землеробства до лютого 1934 р. працював там на посаді старшого наукового працівника відділу агротехніки. Водночас у 1931–1932 рр. був доцентом, а з 1932 р. – в. о. професора й керівником кафедри агротехніки в Харківському інженерно-економічному інституті зернового господарства. У серпні 1933 р. цей заклад було приєднано до Харківського сільськогосподарського інституту, де Г. Г. Помаленький до вересня 1941 р. працював в. о. професора та завідувачем кафедри, а в 1937–1939 рр. обіймав посаду декана педагогічного

відділення. У 1937 р. йому присвоїли звання доцента з рослинництва і вчений ступінь кандидата сільськогосподарських наук.

Із липня до вересня 1941 р. Григорій Григорович як учений агроном перебував у відрядженні при Ново-Водолазькій МТС, де брав участь у жнивях. Через стан здоров'я (впав із дерева) він не зміг евакуюватися і залишився на окупованій території. Через місяць з початку нацистської окупації до нього звернувся професор П. Г. Ковалевський із пропозицією приєднатися до Українського громадського комітету, створеного за ініціативою українського громадсько-політичного діяча В. А. Доленка. Учасники цього проекту сподівалися чинити певний вплив на окупаційну владу з метою організації української держави під протекторатом Німеччини. Г. Г. Помаленький не побачив жодних перспектив подібної діяльності й тому рішуче відмовився. Згодом йому запропонували стати членом «Просвіти» та виступати з лекціями за спеціальністю. Оскільки побутові умови сім'ї науковця були жахливими, а просвітяни мали власну їдальню, він погодився на співпрацю.

Із 1 грудня (за іншими даними – з 25 листопада) 1941 до 29 січня 1942 р. Григорій Григорович працював у Харківській обласній земельній управі на посаді завідувача агрономічним відділом. Звільнився за власним проханням через виняткові труднощі – в Харкові настав голод, що довів містян до крайнього рівня виснаження. Саме тоді йому надійшла пропозиція від професора Е. А. Ферре про переїзд до Полтави і влаштування на роботу в Об'єднання науково-дослідних інститутів і установ сільського господарства Полтавської області, яке він очолював. Г. Г. Помаленький був призначений на посаду заступника директора Об'єднання з питань рослинництва, крім того, курирував роботу сільськогосподарських шкіл, що входили до нього. Зокрема, до його віддання входило виявлення викладацьких вакансій та підбір кадрів, узгодження навчальних планів, тематики науково-дослідних робіт і господарських виробничих планів із рослинництва, прийом та випуск учнів. Одночасно з кінця березня 1942 р. до вересня 1943 р. він працював у Полтавській землевпорядній школі позаштатним викладачем курсу ґрунтознавства і землеробства.

Після закриття Об'єднання в листопаді 1942 р. головним агрономом Полтавської обласної земельної управи Карпенком та представником німецького командування Дайтмером Григорій Григорович був призначений завідувачем сортовипробувальної ділянки Полтавської області. Цю ж посаду, але вже з повноваженнями, підтвердженими республіканським інспектором Держсортмережі по УРСР Шаласем, він обіймав і після нацистської окупації, паралельно готуючись повернутися до Харкова. Так, у грудні 1943 р. вчений отримав листа від знаного ґрунтознавця професора М. К. Крупського про те, що в Харківському сільськогосподарському інституті чекають його якнайшвидшого приїзду. Але не судилося.

13 січня 1944 р. Г. Г. Помаленький був заарештований органами НКДБ м. Полтави як кадровий український націоналіст та активний учасник антирадянської націоналістичної організації. Слідство пред'явило йому ряд звинувачень, зокрема: був членом харківської «Просвіти», де проводив націоналістичну роботу; входив до Українського громадського комітету, що ставив за мету боротьбу з радянською владою для створення Самостійної України; за завданням комітету виїхав до Полтави з метою організації осередку ОУН. Цих звинувачень Григорій Григорович не визнав. Вироком від 28 серпня 1944 р. він був засуджений до 10 років таборів, 5 років поразки в правах і конфіскації майна. Безвинно репресованого вченого реабілітували 24 червня 1993 р.

Таким чином, Федір і Григорій Помаленькі зробили значний внесок у справу розбудови вітчизняної аграрної науки та освіти. На превеликий жаль, за радянської доби імена братів як «контрреволюціонерів» і «націоналістів», репресованих тоталітарним режимом, усіяко замовчувались. Тому сьогодні їх життєві шляхи та науково-організаційна діяльність в галузі сільського господарства потребують глибокого і всебічного дослідження.

Список використаних джерел

1. Архів УСБУ в Полтавській області. Спр. 18299.
2. Державний архів Кіровоградської області. Ф. П-5907. Оп. 2. Спр. 8512.